

acțiuni de caritate, de pildă îmbrăcarea copiilor săraci și înființarea cantinei săracilor.

Kupán Árpád leagă dezvoltarea lojii orădene de existența Marii Loji Simbolice ungare, de colaborarea internațională între loji, dar și de crearea, de către loja László Király, a lojii clujene. Autorul are în vedere perioadele de prosperitate, dar și de criză a mișcării francmasonice orădene. Etapa de dezvoltare antebelică a culminat cu inaugurarea sediului lojii, în 1902, în capătul dinspre oraș a Parcului Rhédey, în care, după doi ani, avea loc ședința itinerantă cu reprezentării a 16 loji din Ungaria. Prin astfel de exemple, autorul scoate în evidență importanța majoră a lojii orădene.

Implicarea lojii orădene în viața politică, socială, economică și culturală este susținută prin apelarea la articolele de presă, Kupán Árpád exemplificând cu înființarea Societății pentru Științe Sociale, colaboarea cu asociația Holnap, preocuparea pentru dezvoltarea educației populare, respectiv crearea unei comisii având sarcina de a pregăti proiectul înființării unei universități din Oradea. Legăturile cu partidele politice, în special în timpul Primului Război Mondial, au fost și ele amintite, aici fiind vorba atât despre loja László Király, cât și de loja Bihar.

Kupán Árpád merge cu istorisirea până în perioada interbelică, când au funcționat în paralel lojile de limbă maghiară, respectiv de limbă română, la care s-a adăugat loja evreiască Jezirah. Are în vedere organizarea lor, însă unele date sunt preluate din texte memorialistice, surse cu o acuratețe mai redusă. O atenție anume a fost acordată violențelor din timpul congresului studentesc din decembrie 1927, pe care autorul le numește pogrom, deși în realitate nu a fost înregistrat niciun deces. Zece ani mai târziu, francmasoneria a fost interzisă în România, iar lojile au fost dizolvate. În finalul cărții au fost incluse câteva date privind reînființarea Marii Loji Naționale a României după căderea regimului comunist, urmate de un tabel al tuturor lojilor care au funcționat în Transilvania și o listă a membrilor lojelor orădene în anii '20.

Din păcate, nu toate citările, unele cu mai multe paragrafe, au menționat sursa, probabil din eroarea autorului. De remarcat faptul că traducătorul a efectuat studii suplimentare în procesul traducerii, respectiv a identificat și explicat termeni și concepte masonice, separat de trimerile bibliografice. O notă negativă a volumului este dată de problemele de tehnoredactare: lipsa unor alineate și erori de tastare și ortografie, iar unele intertitluri au rămas pe ultimul rând al paginii. O poezie nu a fost tradusă, probabil din rațiuni de a evita alterarea textului/ritmului versurilor și a rămas în limba maghiară. Volumul se încheie cu un indice de nume, refăcut în urma traducerii cu noile pagini, dar din care au fost omise câteva trimeri față de indicele original.

Lucrarea reprezintă o bibliografie necesară, ea umple un gol istoriografic, iar pentru Oradea arată nu o istorie izolată, ci un element de legătură între mai multe aspecte ale vieții cotidiene: politică, economie, social.

Cristian CULICIU

Niall Ferguson, *Piața și Turnul-Rețele. Ierarhii și lupte pentru putere*, Editura Polirom, Iași, 2018, 440 p.

Niall Ferguson este un eminent istoric, cercetător și profesor la Harvard, Stanford și alte institute academice de mare calibru. Este autorul unor extraordinare lucrări de istorie comparată a civilizațiilor (*Civilizația.Vestul și Restul- apărută la editura Polirom*); a redactat o prodigioasă biografie dedicată lui Henry Kissinger, carte netradusă încă în română, și o serie de alte cărți ce au ca preocupare istoria Imperiului Britanic, istorie a banilor sau, nu mai puțin interesanta lucrare despre familia Rotschild. Ferguson este un spirit conservator, lucid, deosebit de articulat, cu o capacitate de analiză și sinteză globală, diseminare a unor amănunte ce fac parte dintr-un angrenaj istoric, economic sau social. Are niște certe calități de a putea vedea atât fenomenul general cât și amănuntul în aparență cel mai nesemnificativ.

Piața și Turnul-Rețele. Ierarhii și lupte pentru putere, carte a lui Niall Ferguson, apărută la Polirom în 2018, are misiunea de a destructura și analiza acest complex binom rețea-ierarhie,

binom, care din cele mai vechi timpuri se află la baza organizării și funcționării societății umane. Cartea este destul de bine scrisă, deși autorul are tendința de a începe un subiect, și de a-l continua câteva pagini mai târziu. Scriitura sa este cursivă, nepretențioasă. Cititorul mai mult sau mai puțin avizat poate descifra mecanisme ce pun în mișcare istoria. Pe scurt, ierarhia se referă la putere și funcționează pe verticală, iar rețeaua corespunde spațiului de influență pe orizontală. Idealul este a îmbina aceste două forme pentru a da rezultate aproape perfecte în zona puterii. Puțini oameni sau organizații au avut darul și șansa să poată hibridiza în mod strălucit aceste două elemente. Unul a fost Henry Kissinger, un maestru al jocurilor de culise în geopolitica mondială. De altfel Ferguson i-a dedicat o generoasă biografie în două volume. Familia Rotschild a fost un alt caz unde influența și ierarhia au fost instrumente folosite pentru atingerea unor scopuri economice și nu numai.

Autorul ne poartă într-o lume labirintică, cu organizații oculte de tipul Illuminati, subiect generos pentru teorii ale conspirației. Întâmplarea face ca aceasta organizație a fost cât se poate de reală, însă a funcționat puțin și nu a influențat pe cât se crede istoria. Goethe a fost unul care a făcut parte din acest club de intelectuali iluminați.

Rețele nu există exclusiv în societate. Ferguson face o analogie corectă cu corpul uman, care este o construcție anatomică ce se bazează pe o serie de rețele. Rețeaua, în sens social sau nu, reprezintă un comportament extrem de natural. Ea poate fi spontană sau organizată minuțios. Rețelele sunt mai flexibile, se pot adapta și răspândi mai ușor ca ierarhiile. Însă fără ierarhie, societatea umană ar degenera în haos. Societățile slabe au nevoie de ierarhii puternice și stabile. Rețelele sunt cele care inovează (mai rapid), ierarhia e cea care asigură stabilitatea. Rețelele colonizatoare au fost modalitățile prin care principalele puteri europene și-au răspândit influența și s-au îmbogățit.

Reforma, și tiparul lui Gutenberg au proliferat datorită rețelelor și au schimbat total societatea europeană de atunci. Nu toate rețelele au perpetuat inovația și dezvoltarea societară. Islamul a fost un astfel de caz. El a instituționalizat cucerirea teritorială, blocând inovația și tehnologia. Sau cum spune Ferguson „În timp ce unii ucideau, alții studiau”. O analiză foarte bună pe această temă o găsim în „Civilizația. Vestul și Restul” de Niall Ferguson, apărută la Polirom în 2011.

Compania Indiilor de Est a fost o poveste de succes a ierarhiei administrației britanice, funcționând mai degrabă ca o rețea.

Un caz deosebit de interesant și real a fost chestiunea lojilor masonice, care au dinamizat și schimbat paradigma la nivel global. Ferguson ne vorbește despre „Părinții Fondatori” americani, care au fost în mare parte masoni și au contribuit decisiv la revoluția americană și nașterea statului american. Masoneria a îmbinat cu succes ierarhia cu rețeaua. George Washington, primul președinte american a depus jurământul pe o Biblie a Lojii Masonice din New York. Tocqueville remarca aptitudinea americanilor de a valoriza și a exploata la maximum dreptul de libere asociere, drept prevăzut în Constituție, și consecințele uimitoare ce decurg din acestea.

Rețelele de putere europene au fost cele care au influențat echilibrele geopolitice din Europa. Familia de Saxa Coburg Gotha este o poveste de succes în sensul acesta. Căsătoriile dintre membri săi au aranjat diferite interese de ordin politic și au influențat jocurile strategice de moment.

Rotschild este un alt nume greu al istoriei, care în egală măsură a produs legende dar și care a avut un succes global. Ferguson ne rezumă rețeta lor de succes care a constat în deținerea unui capital imens, precum și relații politice de cel mai înalt nivel. Din acest cerc apropiat al familiei Rotschild făceau parte Cancelarul austriac Metternich, Regele Leopold al Belgiei și alții.

Aceste rețele nu au însemnat numai bani și influență politică. Ele s-au bazat și pe vechi prietenii, religie comună sau pe legături de familie.

Imperiul Britanic, cel mai mare imperiu din istorie, a fost și el o consecință a puterii și flexibilității rețelelor. Corect afirma Ferguson, că, „Imperiul Britanic nu ar fi fost atât de întins, și nici nu ar fi dăinuit așa de mult dacă s-ar fi bazat doar pe ierarhie”.

Oxford și Cambridge au fost nuclee importante a establishmentului britanic, și o baza incontestabilă a unor viitoare rețele extrem de influente și puternice. Organizații precum cea

a „Apostolilor” din care făceau parte intelectuali ca Bertrand Russel sau A.N.Whitehead au contribuit din plin la succesul acestor rețele. Nu mai puțin faimosul grup al celor „Cinci de la Cambridge” (Kim Philby, Donald MacLean, Guy Burgess, Anthony Blunt, John Cairncross) în fapt spioni KGB recrutați din băncile Universității, a constituit o rețea extrem de puternică.

Marea Britanie prin intermediul puterii ierarhiei militare și a influențelor rețele a reușit să creeze prima globalizare de succes. A contat enorm, desigur, și că lumea financiară și telegraful fusesera apanajul lor.

Rețeaua socialist-comunistă și interesele geopolitice de moment au favorizat izbucnirea Revoluției bolșevice și răspândirea comunismului în mai multe părți ale lumii.

Ferguson analizează în mod strălucit figura lui Henry Kissinger. Fost emigrant, profesor și cercetător la Harvard, acesta a avut o frumoasă carieră ajungând consilier de securitate națională și secretar de stat sub doi președinți americani. Kissinger a fost un veritabil nod de rețea, un eficient policy maker, un activ jucător și o personalitate care a reușit să domine ierarhia prin intermediul rețelei. A îmbinat capacitatea de a-si construi relații în cele mai diverse medii, cu o cunoaștere foarte precisă a ierarhiei și a modului de a o folosi. Nu degeaba afirma cineva că Henry Kissinger încă își așteaptă urmașul în secolul XXI. La cei peste 90 de ani, Kissinger încă lucrează și este destul de relevant.

Ferguson aduce în discuție figura emblematică a lui George Soros, deopotrivă miliardar, inamicul public numărul unu și izvor nesecat de teorii ale conspirației. Rețeaua globală a ONG-urilor sale, școlile și facultățile înființate de el se bazează pe un capital generos acumulat în timp. Deși circulă multe teorii ale conspirației pe seama sa, cert este că acest om, împreună cu o influentă rețea financiar-bancară din care făceau parte Chase Manhattan, J.P. Morgan, Bank America au speculat împotriva lirei sterline și au devalorizat-o cu 15% doar într-o singură zi, aducând lui Soros și asociațiilor lui un profit consistent. Paguba constatată de Ministerul Britanic de Finanțe a fost de aproximativ trei miliarde de lire sterline.

Un capitol important al acestei cărți este dedicată rețelelor terorist-salafiste, fie că aceste se numeau Al-Qaeda sau Stat Islamic. Răspunsul inițial al coaliției internaționale a fost de combatere a rețele cu ierarhia militar-statală, fapt ce s-a dovedit inefficient. Rețeaua teroristă a fost mult mai flexibilă și mai rapidă. S-a adaptat și s-a multiplicat foarte bine. Bombardamentele și armele inteligente nu au reușit decât parțial să provoace niște pagube. Este uimitor cum aceste rețele au reușit să se reproducă și să influențeze psihologic mulți tineri din vestul Europei. Rețeaua salafistă a reușit perfect să imite o entitate statală, având capacitatea de a opera militar, aduna fonduri și a stăpâni un teritoriu egal cu al Marii Britanii. „Pentru a combate o rețea, ai nevoie de o altă rețea” a fost principiul de bază care a determinat răspunsul militar-strategic adecvat.

Marea criză economică declanșată în 2008 s-a propagat tot prin intermediul rețelei internațional-financiare. Falimentul băncii Lehman Brothers a declanșat o criză în lanț ce s-a extins în întreaga lume.

Niall Ferguson analizează efectele revoluției tehnologice și a rețelelor sociale care au determinat o reconfigurare majoră a societății și a economiei mondiale. Facebook, Amazon, Ebay, Google sunt niște giganți economici și nu numai. Trăim într-o lume extrem de interconectată. Inginerii care au proiectat aceste rețele sociale au intuit foarte bine trăsăturile personalității umane și efectele ce decurg din folosirea acestor rețele. Doar averea fondatorului Amazon este aproximativ cât a PIB-ului României. Prezentul este deja puternic legat de lumea internetului. Viitorul va fi aproape sigur influențat de puterea acestei rețele.

Tehnologia, rețelele sociale au jucat și vor juca roluri importante în economie și alegeri politice. „Primăvara arabă”, alegerile din S.U.A., Wikileaks sunt doar câteva capitole care au avut legătură cu aceste rețele tehnologice și care au schimbat total fața lumii. Fenomene precum „Fake news” sau spargerea conturilor electronice de email, furtul de date, monedele virtuale fac și ele parte din noul peisaj al paradigmei internetului.

Lumea tehnologiei este extrem de dinamică și interconectată. Societatea mondială nu este neapărat mai bună sau mai rea. Dar internetul aduce în prim plan, distribuie în timp real adevărata față a lumii creând impresia unor chestiuni nemaîntâlnite. Depinde de discernământul fiecăruia ce să creadă și cum să folosească aceste instrumente.

Fără dubiu, este o carte interesantă, destinată atât celor inițiați, cât și publicului larg.

Niall Ferguson este un autor atractiv polivalent, realizator al unor documentare excelente, care de fiecare dată propune subiecte extrem de interesante, pe care le analizează bine și într-o manieră inteligibilă.

Mihai BĂLAN

Florin Ardelean, *Istoria presei culturale din Oradea*, Editura Eikon București, 2019, 328 p.

Volumul cuprinde o selecție de studii, neexhaustivă, privind presa culturală locală din Oradea și Bihor. Această primă parte a selecției – Studii (I) - indică o intenție de a continua cu o viitoare aducere în atenția cititorilor a subiectului jurnalismului cultural într-un context istoric relevant, așa cum a procedat și în prezentul volum.

Ideea de jurnalism cultural merită, ea însăși, anumite clarificări și ne raliem perspectivei² potrivit căreia putem concepe trei moduri de reflectare asupra jurnalismului cultural:

1. Ca produs al revistelor sau redacțiilor de cultură

2. Ca jurnalism despre cultură (cu teme precum estomparea genurilor, digitalizarea, profesionalizarea, chiar "criza jurnalismului")

și

3. Ca jurnalism de artă sau de arte (restrâns la artele plastice și cultura populară).

Florin Ardelean afectează studiilor sale primele două moduri, fiind el însuși un jurnalist cultural dar, situându-se, totodată, onest și echidistant, pe poziția de cercetător în domeniul istoriei presei culturale locale.

Volumul este o interesantă combinație de teme: pe de o parte autorul urmărește soarta unor publicații culturale în diferite ipostaze istorice (Familia, Tribuna Bihorului, Aurora Română, revistele de cultură de cultură din perioada 1990-2000, iar pe de altă parte portetizează anumite personalități culturale precum Iosif Vulcan, Mihai Eminescu, Traian Birăescu, Teodor Neș, Vasile Lucaciu, Vasile Mangra, în vreme ce, într-un al treilea plan al cercetării, întrezărim evenimente și proiecte care, la niveluri diferite și cu un impact diferit, au în comun puterea de a fi coagulat creația și creatorii de cultură: proiectul edificării conștiinței naționale - Marea Unire de la 1918, proiectul expresiei modernității reflectat de revista Familia sau proiectul multicultural al Oradei și soarta comunităților etnice locale.

Dinamica publicațiilor culturale este în dependență de nenumărați factori, cel economic nefiind unul colateral. Din păcate, așa cum observă Marian Petcu în Postfața volumului, nu se cunosc date utile privind tirajele, numărul abonamentelor sau ponderea și comportamentul de consum cultural al populației alfabetizate din anii de început ai revistei Familia, dar eforturile și performanța editorului Iosif Vulcan care a reușit să publice vreme de 42 de ani revista sunt bine nuanțate și augmentate în volum.

Perspectiva istorică, interesantă fără îndoială, îl determină pe autor să urmărească evoluția revistei Familia cu istoria ei prodigioasă, de la prima serie apărută la Pesta între anii 1865 și 1880 sub numele de Foaie enciclopedică și beletristică cu ilustrațiuni, la următoarele serii apărute la Oradea sub numele consacrat de Familia, până la decada 1990-2000, când revista, potrivit autorului, "și-a găsit cadenta" (p.152) și s-a aliniat, conservându-și prestigiul "manierismului de croazieră" împărtășit de câteva alte reviste literare românești contemporane.

O taxonomie a temelor abordate în cele 1.820 de ediții ale Revistei Familia, realizată atent de Florin Ardelean cuprinde articolele cu caracter religios, omagial-festiviste, articole de interes documentar și istoric, de actualitate, de impact și cu caracter educațional-formativ. Revista a cunoscut avatarurile și "modele" lumii moderne în vremurile pe care le-a cunoscut, înregistrând interesul pentru noutatea de secol al XIX-lea a interesului pentru psihologie și psihanaliză, dar și pentru fizică, paleoantropologie sau tehnică aplicativă, căci Iosif Vulcan, el însuși "un spirit modern articulat pe o concepție conservatoare privind istoria și destinul popoarelor" (p.31), contaminat de mediile cosmopolite ale Budapestei și Vienei, la curent

² Riegert, K., Roosvall, A., & Widholm, A. (2018, August 28). Cultural Journalism. *Oxford Research Encyclopedia of Communication*. Consultat pe 14 Dec. 2019, pe <https://oxfordre.com/communication/view/10.1093/acrefore/9780190228613.001.0001/acrefore-9780190228613-e-796>.